NOTE ŞI CONSULTAŢII

PE MARGINEA UNUI GLOSAR LA OPERA LUI PAVEL DAN

De curînd a apărut, sub îngrijirea lui Florian Potra, o culegere de nuvele ale scriitorului ardelean Pavel Dan[1]. La sfîrşitul volumului se află un glosar care cuprinde 52 de cuvinte considerate de editor mai puţin cunoscute; pentru acestea se dau fie sinonime, fie explicaţii, menite să contribuie la înţelegerea completă şi exactă a textelor în care apar cuvintele respective.

E adevărat că în opera lui Pavel Dan se găsesc relativ multe cuvinte cu o circulaţie redusă (mai ales regionalisme). Un glosar era necesar, fără îndoială; dar, aşa cum a fost alcătuit, glosarul nu îşi atinge scopul în toate cazurile, ba, uneori, stîrneşte nedumeriri prin modul cum au fost alese sau glosate cuvintele „rare" întîlnite în paginile volumului.

Credem că puţini cititori au întors foile pentru a căuta la sfîrşitul cărţii cuvinte ca b a i e (de sare) „ocnă", b o b o t a i e „vîlvătaie"[2], g h i o l d „ghiont", care nu au un caracter strict regional şi, în orice caz, nu îngreuiază înţelegerea pasajelor în care apar; poate că nici nu ar fi fost nevoie să figureze în glosar. Să admitem că nu e nici un rău dacă se dau explicaţii şi acolo unde nu sînt necesare. Ne întrebăm însă după ce criterii s-a condus editorul cînd a inclus în glosar aceste cuvinte şi a lăsat de o parte pe altele cam tot atît, dacă nu chiar mai puţin cunoscute, ca, de pildă: c h e p e n e a g, c i u p a g, c l o p, f i a c ă r, g l a j ă, p o l o j e n i e, r e v e r a n d ă[3]. Înşirarea acestor cuvinte nu vrea să fie un argument în favoarea dreptului lor de a intra în glosar; pentru ca acesta să nu fie nici incomplet, nici prea încărcat, fiecare cuvînt, în parte, necesită o examinare atentă. Dar se pot găsi în volumul lui Pavel Dan numeroase cuvinte care, cu siguranţă, ar fi meritat mai mult decît b a i e, b o b o t a i e, g h i o l d să fie incluse în glosar. Iată cîteva exemple:

c o p î r ş e u „sicriu" (p. 78);

c o r l a n „coş, horn" (p. 207, 219);

e c l e j i e „pămînt, proprietate a bisericii, folosit de preot" (p. 35); cuvîntul nu figurează nici în DLRC, nici în dicţionarul lui Candrea (= CADE), nici în cel al lui Tiktin (=TDRG)

---

[1] Pavel Dan, *Scrieri alese*. Ediţie îngrijită şi prefaţată de Florian Potra, Bucureşti, E.S.P.L.A., [1957].

[2] În *Dicţionarul limbii romîne literare contemporane* (= DLRC), nu se face nici o menţiune din care să rezulte că b o b o t a i e ar fi regionalism.

[3] Nici lista aceasta, nici cele care vor urma nu au pretenţia să fie complete.

BDD-A10357 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

f l e u r ă „gură, fleancă" (termen peiorativ): *Marș înainte!... Nu ți-ai putut ține fleura* (p. 40)[1];

f o d o r i, pl. „un fel de manșete (încrețituri sau dantele) la mînecile ței" (p. 219

g o l g o t i n ă „buruiană care crește prin lanuri" (p. 26);

j e l i ț ă „vînt ușor, răcoros" (p. 142); cf. TDRG, s. v.: „linder Wind, Lüftchen"; Ștef Pașca, *Glosar dialectal...*, București, 1928, s.v. i e l i ț ă: „vînt subțire care bate în cursul verii

n ă g l a g „un fel de lut, întrebuințat ca tencuială" (p. 199);

p a c l ă „pachet": *N-avea bani nici pentru o pachetă de tăbac* (p. 224);

p r o s p o i a t „răsfirat, afînat, înfoiat": *O pasăre... cu coada prospoiată* (p. 17 *Un braț de paie prospoiat în cale* (p. 203);

t i r i b o a n ț ă „roabă"; cuvîntul e întrebuințat, ironic, ca sinonim pentru „brișc șaretă": *Tînărul* [baron] *care umblă cu tiriboanța cu două roate și vinde lapte și castraveți* (p. 154

ț a n g ă u „băietan, vlăjgan" (p. 165);

a z g ă u r a „a se uita lung, a zgîi ochii (la ceva)"; *În casa lui va fi lapte și copi nu-i vor zgăura seara la porți străine cu oala în mînă* (p. 143).

Primele șapte cuvinte din lista de mai sus nu sînt înregistrate în cele două volun apărute (A—L) din DLRC; e c l e j i e, g o l g o t i n ă, j e l i ț ă, n ă g l a g, p a c l ă, p r o p o i a t, t i r i b o a n ț ă, ț a n g ă u nu se găsesc în CADE. Menționăm acest lucru pentr a arăta că cititorul nu găsește cu ușurință în altă parte lămuririle care ar fi trebuit să exis în glosar; (trecem peste faptul că nu i se poate pretinde să le caute în alt loc decît la sfî șitul volumului pe care îl citește).

Ar fi fost bine ca glosarul să cuprindă și cuvintele care au în opera lui Pavel Dan sensu mai puțin obișnuite sau cunoscute numai în unele părți ale țării:

b a c i „nene, bădie"[2] (p. 185);

a c l ă c u i „a face un lucru de mîntuială": *Tortul ăsta tot trebuie tors din nou. As numai mi-a clăcuit lîna* (p. 36); DLRC, CADE, TDRG și Dicționarul Academiei (= DA) n cunosc acest sens;

d u b i t „julit, zdrelit": *Calul alb... cu pielea dubită pe coaste* (p. 196);

a î n v r ă j b i e întrebuințat de Pavel Dan cu înțesul de „a alunga, a băga spain (în cineva)"[3]: *Dar și cînd se supăra nebunul îi bătea de scula satul pe casa lor. Uneori... Dum tru... trebuia să plece prin sat să-și caute copiii învrăjbiți* (p. 296);

d î r ă, î n a u m b l a î n d î r a ... „a fi preocupat, a se interesa (de ceva)": *Num să vină popa cu cocanii, beienii și ceilalți, apoi vom vedea. — Popa se vede că în dîra as umblă* (p. 316);

m o t o r „automobil, autocamion": *Care, oi, vite și motoare zbîrnăitoare alergau în toa părțile* (p. 145); cf. diminutivul m o t o r a ș, la p. 59;

n ă f r ă m u ț ă nu înseamnă „năframă mică", cum s-ar putea crede, ci „batistă" (p.214)

a s e p u r t a „a da zor, a se grăbi": *Tatăl tău adapă vitele să mergeți la sămăna Ascultă-l, dragă, și purtați-vă; poate isprăviți mîine acolo* (p. 47);

s i l i t, î n a f i s i l i t p e c e v a „a avea nevoie de ceva": *Ce, mă! Eu îs silit p pămîntul tău? Eu am ce-mi trebuie...* (p. 27);

s l a b, î n v o r b e s l a b e „vorbe urîte, necuviințe" (p. 38); cf., la TDRG s.v., sensu asemănător de „necurat" pe care pare să-l aibă adjectivul, în l u c r u s l a b.

---

[1] Cuvîntul f l e u r ă apare și în bucata *Studentul Livadă*, publicată de Pavel Dan î revista *Blajul*, II, 1935, nr. 11—12: *Murășanu se zborși de sub plapomă*: — *Ține-ți fleur Muscă!* (p. 486). În ediția Potra, f l e u r ă devine... f l u i e r ă (p. 182)!

[2] B a c i cu acest sens (< ung. b á c s i „idem") nu este, de fapt, același cuvînt c b a c i „cioban".

[3] Înțelesul de „a băga spaima (în cineva)", înregistrat în DA, este ilustrat cu un singu citat, din Țichindeal.

BDD-A10357 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

Editorul glosează, just, b i r a i e[1] (ale curții) „logofeți de curte"; ar fi fost, poate, necesar să se menționeze și sensul de „primar" pe care îl are cuvîntul la p. 170 (aici apare singularul).

Pentru unele cuvinte din glosar se dau explicații incomplete, ca, de pildă: c e g l ă u „bucată de lemn dintre loitrele carului"; l e a s ă (a carului) „împletitură de nuiele"; p ă n u r ă „țesătură de lînă" (orice fel de țesătură de lînă?); p o g ă n i c i „argați tineri" (ar fi trebuit să se adauge: „care mînă boii").

O serie de cuvinte sînt glosate greșit:

f i ș c ă nu înseamnă „fîșie de iarbă"; textul scriitorului ne lămurește mai bine decît explicația din glosar: *Filimon ședea pe un răzor înalt și ierbos; o fîșcă tomnatecă pe care, ascunsă cum e între bucate, vara n-o taie coasa și toamna, cînd e bătrînă, n-o mîncă vitele* (p. 289); cf., în DA, f i ș c ă u „un fel de iarbă";

a s e î n c o t o r a nu înseamnă „a se împiedica" (nu poți să te încotorezi de o piatră sau de un scaun!) ci „a se împunge, a se înțepa într-un c o t o r (= partea de jos a tulpinii unei plante tăiate, care rămîne ieșită din pămînt)"; iată și textul în care apare cuvîntul: *Sfîntul era descult... Dar nu se încotora. Mirîștea țepoasă și spinii ruginești se muiau sub pasu-i* (p. 291);

p o d m o l (p. 295) nu înseamnă „coastă de deal" (!?), ci „terasă de lut în jurul caselor țărănești"; cuvîntul se găsește, cu acest sens, la TDRG; cf. CADE, s.v. p o m n o l;

p o r o d i ț ă înseamnă „descendent, urmaș" (vezi citatele la p. 33 și 104), nu „neam, spiță"; cf. Ștefan Pașca, *op. cit.*, s.v., unde se dă și etimologia: srb. p ó r o d i c a „Nachkommenschaft";

p r e m î n d ă e glosat „parte ce revine cîntăreților de biserică din prisoase" (sic!). Cuvîntul are, ce e drept, și acest sens[2], dar nu în opera lui Pavel Dan: după cum putem citi la p. 304, iobagii (nu cîntăreții!) primesc premîndă, de la baron (și nu din prinoasele aduse la biserică!);

s î c i t o r (= sicitor, sucitor; p. 196, 211)[3] înseamnă „băț rotund și neted cu care se întinde aluatul", nu „făcăleț" (acestuia i se spune, în regiunea din care e originar, Pavel Dan în care se petrece acțiunea nuvelelor lui, m e l e s t e u sau m e s t e c ă t o r).

Foarte curios ni se pare felul cum e glosat verbul a s e t ă u i (derivat de la t ă u „baltă, lac"). Iată, mai întîi, frazele în care apare cuvîntul: *Soarele, sfîrtind în geamuri, curge în sală, tăuindu-se pe jos* (p. 174). *Unsoarea sărea afară din butoi, se tăuia prin odaie* (p. 322). Glosarea „a se bălăci" e cu atît mai inexplicabilă, cu cît editorul avea la îndemînă un pasaj care conține echivalentul exact al lui a s e t ă u i: *Din discul* (soarelui) *pe jumătate topit curge materia gălbuie băltuindu-se pe jos* (p. 110—111).

Autorul glosarului comite, citeodată, erori la refacerea singularului de la substantivele atestate la plural[4]: de la u i o ș e (neutru!) se reface un singular u i o ș ă „scurtă de lînă", în loc de u i o ș (cf. h u i o ș „haină cu mîneci", la Ștefan Pașca, *op. cit.*); s c o v e r z i devine, la singular, s c o v a r g ă[5], în loc de s c o v a r d ă, și e glosat, greșit, „plăcintă", în loc de

---

[1] Scris, greșit, b i r a e. În treacăt fie spus, mai sînt și alte greșeli de ortografie. Vom da un singur exemplu: *în pietrii și în bolovani* (*Gînd romînesc*, IV, 1936, nr. 1, p. 26) devine *în pietrii și în bolovanii*, atît în volumul *Urcan Bătrînul. Nuvele*. Cu o introducere de Ion Chinezu, București, 1938, p. 213, cît și în ediția Potra (p. 207). Așadar, în loc să fie înlăturată o greșeală, s-a mai adăugat una. Din păcate, există și intervenții în limba operei lui Pavel Dan; acesta din urmă scrie g r u m a z i i (*Abecedar*, I, 1933, nr. 29—30, p. 6), nu g r u m a j i i, ca în ediția Florian Potra (p. 219). Nu e o problemă de ortografie!

[2] Vezi CADE, unde e vorba însă de „prinoase".

[3] Datorită, probabil, unei greșeli de tipar, în glosar a apărut s î c i i t o r.

[4] De ce nu se procedează la fel în toate cazurile, și pentru b i r a i e, p e n e, o g ă ș i i și p o g ă n i c i se păstrează pluralul?

[5] S c o v a r g ă e singularul de la s c o v e r g i, înregistrat de TDRG, s.v. s c o v a r d ă.

BDD-A10357 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)

„clătită", în ciuda textului din care reiese că aceste două cuvinte nu sînt sinonime : *Ce ai făcut azi de mîncare?... — Tot scoverzi şi plăcinte* (p. 153).

Rîndurile de mai sus nu au urmărit altceva decît să atragă atenţia asupra unor greşeli care, fără prea mare greutate, ar putea fi evitate la o eventuală retipărire a *Scrierilor alese*. Operele regretatului scriitor, de la a cărui moarte se vor împlini în vara aceasta douăzeci de ani, merită să fie puse la îndemîna cititorului într-o ediţie îngrijită din toate punctele de vedere.

ANDREI AVRAM

RĂSPUNS CITITORILOR

G. BOBOC – Valea lui Mihai

1. *Întrebare* : — Cum se analizează sintactic versurile :

N-avem nici vreme de închinat
Căci vremea ni-e în mîni la voi,
Avem un suflet încă-n noi
Şi parcă l-aţi uitat!

Răspuns : Propoziţia întîi este principală regentă (trebuie spus „principală regentă" pentru că există şi principale neregente, precum şi regente care nu sînt propoziţii principale), a doua — subordonată cauzală, a treia — principală, a patra — adversativă, (Găsiţi explicaţii privitoare la *şi*, introducînd propoziţii adversative, în Gramatica Academiei R.P.R., vol. al II-lea) Fiind vorba de o propoziţie adversativă, ar fi trebuit ca la sfîrşitul versului al 3-lea să se pună virgulă.

Părerea — greşită — că propoziţia a 4-a este atributivă se explică prin aceea că adesea atributivele calificative echivalează cu nişte coordonate (de obicei copulative). În cazul de faţă : *Avem un suflet, şi parcă l-aţi uitat* = avem un suflet, pe care parcă l-aţi uitat, chiar dacă sensul e acelaşi, formal construcţiile nu trebuie confundate.

În legătură cu aceeaşi frază, ne întrebaţi care este predicatul propoziţiei a doua. Predicatul este numai *e*, deoarece are sensul „se află", „există".

Verbul *a avea* nu este auxiliar nici în propoziţia întîi, nici în a treia.

2. *Întrebare* : — Ce specii de propoziţii se găsesc în versurile :

Aţi pus cu toţii jurămînt
Să n-avem drepturi şi cuvînt;
Bătăi şi chinuri, cînd ţipăm
Obezi şi lanţ, cînd ne mişcăm
Şi plumb, cînd istoviţi strigăm
Că vrem pămînt!

Răspuns : Propoziţia întîi e principală regentă, a doua — completivă directă. O considerăm completivă (şi nu atributivă), nu pentru că răspunde la întrebarea *Ce-aţi pus?* sau *Ce-aţi jurat?* (Se poate obiecta că, la fel de bine, putem întreba *ce jurămînt*), ci pentru că *a pune jurămînt* este o locuţiune verbală (= a jura), determinată în întregimea ei de propoziţia a doua.

Propoziţia a treia este principală regentă eliptică şi cuprinde cuvintele: *Bătăi şi chinuri... obezi şi lanţ... şi plumb*. Celelalte trei propoziţii nu pun probleme, aşa că nu le mai discutăm.

În legătură cu alte probleme, ridicate de dv. într-o scrisoare anterioară — care ne-a parvenit cu mare întîrziere — aveţi dreptate semnalînd greşelile frecvente de exprimare sau de ortografie remarcate în şcoala unde lucraţi. E într-adevăr regretabil că nu toţi profesorii, indiferent de specialitate, aplică consecvent noile norme ortografice.

S. St.

BDD-A10357 © 1957 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 03:08:34 UTC)